

SEVİNC ABBASOVA

*Naxçıvan Dövlət Universitetinin baş müəllimi, t.ü.f.d.**E-mail: TarixVeOnunProblemleri@gmail.com*

QADIN VƏ GENDER TARİXİ TƏDQIQATLARININ NƏZƏRİ PROBLEMLƏRİ

Açar sözlər: Feminizm, fənlərarası yanaşma, qadın tədqiqatları, gender tarixi, sosiomədəni cins (gender), Azərbaycanda gender araşdırmaları

Ключевые слова: Феминизм, междисциплинарность, женские исследования, гендерная история, социокультурный пол (гендер), гендерные разработки в Азербайджане

Key words: Feminism, interdisciplinarity, women's studies, gender history, socio-cultural sex (gender), gender researches in Azerbaijan

Son on illərdə sosio-humanitar elmlər sahəsində metodoloji bazanın və tematik istiqamətin əhəmiyyətli dərəcədə yenilənməsi baş vermiş və verməkdədir. Keçmişin və bu günün öyrənilməsinə dair nəzəri yanaşmaların həyata keçirilmiş təftişi ilə əlaqədar yeni diskursların (nitq praktikalarının) və metodoloji təfsirlərin cəlb olunması hesabına tədqiqatçı sahəsinin genişlənməsi üçün perspektivlər açılmışdır. Bu mənada cəmiyyətin sosial-tarixi inkişafının gender ölçülməsi humanitar elmlərdə prinsipial cəhətdən yeni istiqamətdir. Dünya gender tədqiqatlarının son on illiklərdə işləyib hazırladığı kateqoriyalar, anlayışlar, konseptlər, eləcə də nəzəri biliklər, metodoloji yanaşmalar tarixi proseslərin yenidən dərkinə və mənalandırılmasına son dərəcə evristik töhfələrini verməkdədir.

İlk növbədə qeyd etmək istərdik ki, “gender” anlayışı elmi dövriyyəyə bioloji cinslə onun sosiomədəni təfsirləri arasında sərhəd keçirmək üçün daxil edilmişdir. Azərbaycan genderşünası Rəna Mirzəzadənin gətirdiyi tərifi görə, “gender cəmiyyətdə cinslərin qarşılıqlı fəaliyyətini tarixi, sosial, iqtisadi, siyasi, psixoloji, hüquqi, mənəvi və s. aspektdə ehtiva edən dünyagörüşündə yeni elmi istiqamətdir” [1, 22; 2, 29]. Filosof Zümrüd Quluzadə gendəri çoxmənalı anlayış kimi səciyyələndirərək, “cins, onun hüquqları, azadlıqları, vəzifələri və cinslərarası münasibətlərin (seksdən siyasətə qədər) bütün sahələrini” əhatə edən kateqoriya kimi tərifini vermişdi [3, 7]. “Gender” termini mədəniyyətdə mövcud olan və cinslə bağlı bütün sosiomədəni fərqləri universal təbii amillər olaraq tanıyan bioloji determinizmi istisna etməyə çağırılmışdır. Gender nəzəriyyəsi iddia edir ki, bioloji cinsdən fərqli olaraq gender iyerarxiyası və davranışın genderlə şərtlənmiş modelləri təbiət tərəfindən verilməmiş, fəqət cəmiyyət tərəfindən konstruksiya olunmuşdur. Bu baxımdan belə bir fakt maraqlıdır ki, 1958-ci ilədək “gender” ləkəməsi yalnız “cins” anlamında işlənirdi. Məhz həmin ildə ABŞ alimi R. Stoller ilk dəfə olaraq “cins” anlayışını sosial mənada tətbiq etdi. O, hesab edirdi ki, “cins” biologiyaya (hormonlar, genlər, sinir sistemi, morfolojiya), “gender” isə mədəniyyətə (psixologiya, sosiologiya) aiddir. Bununla da Stoller humanitarlara sözün sosiomədəni anlamında cins anlayışını biologiyada işlənən həmin anlayışdan ayırmağa imkan verən linqvistik alət verdi [4, 8]. Gender tədqiqatlarında sosial konstruktivist yanaşmalara aşağıda bir daha toxunacağıq.

Gender münasibətləri üzrə alman tədqiqatçı Renate Xof gender anlayışını representasiya kimi qəbul edir: “söhbət fərd və cəmiyyətin münasibətləri üçün təməl rolunu oynayan və iki bioloji cinsin konstruksiya olunmuş və oturmuş oppozisiyası üzərində qurulan müəyyən münasibətin representasiyasından gedir. Bu elə bir konstruktur ki, onu

feminist sosioloqlar gender-cins sistemi kimi səciyyələndirmişdirlər” [5, 45]. Başqa sözlə, “reprezentasiya” konsepti cinsin sosiomədəni konstrukt kimi qavranılmasına xidmət edir. Yəni gender cinslə bağlı sosial representasiyaların məcmusu, cinsin mədəni maskası, cinsin ifadəsi və özünü göstərməsi kimi təqdim olunur. Gender münasibətləri üzrə Rusiya tədqiqatçısı N.L. Puşkaryova genderi stratifikasiya edici, iyerarxiya edici kateqoriya kimi səciyyələndirərək, onu sinif, irq, yaş anlayışlarına bənzədir [4, 17-18].

İnsanın gender tərif, onun cinsi rolları ilə bağlı problemlərinin geniş dairəsini əhatə edən gender tədqiqatları cinsin sosial istehsalına bu və ya digər dərəcədə toxunan ən müxtəlif fənləri – sosiologiyani, psixologiyani, antropologiyani, politologiyani, kulturologiyani, tarixi, fəlsəfəni, dilçiliyi, pedaqogikanı birləşdirir. Sadalanan elm sahələrinin hər birinin tədqiq metodunun köməyi ilə gender problemləri ilə bağlı xüsusi anlayışlar meydana çıxır ki, bu da onun nəzəri modelini təşkil edir [2, 33-34].

Beləliklə, müasir sosio-humanitar elmlərin bütün spektrini əhatə edən gender tədqiqatları mürəkkəb daxili qarşılıqlı əlaqələrlə səciyyələnən kompleks hadisəni təmsil edir. Ona görə də bu gün sözügedən tədqiqatların metodoloji əsasının təhlili vəzifəsi ön plana çıxır. Şəxsi qənaətimizə görə, genderşünaslıq (və onun məcrasında inkişaf edən “qadınların tarixi” və yaxud tarixi feminologiya) bir tərəfdən həm özünün, həm də idrak tarixinin inkişafına özünəməxsus reaksiya olaraq meydana çıxmışdır. Ona görə də sözügedən araşdırmalarda yuxarıda sadalanan sosio-humanitar fənlərin nəzəri konstruksiyalarından, anlayış və kateqoriyalarından, yanaşma və metodlarından geniş surətdə istifadə edilir, onların tədqiqat sferasına, öyrəndiyi problematika dairəsinə cəsarətlə müdaxilə olunur. Digər tərəfdən isə qadın və gender tədqiqatları özünün spesifik predmet sahəsi və yanaşmaları ilə ümumən humanitaristikanı zənginləşdirir, onun müxtəlif istiqamətlərinin keyfiyyət və məzmun etibarilə yeni mərhələyə çıxmasına şərait yaradır. Başqa sözlə, qadın və gender araşdırmaları geniş evristik potensiala malik fənlərarası tədqiqat strategiyası kimi qarşıya çıxır. Bu zaman fənlərarası tədqiqatlar sahəsində istehsal edilmiş biliklər tarixi keçmişin mənzərəsini yenidən yaratmağa, indiyədək mövcud metodoloji yanaşmaların və ideyaların “sezə” bilmədiyi, yaxud da sezməkdə çətinlik çəkdiyi anlaşımları, gerçəklik laylarını üzə çıxarmağa, aşkarlamağa imkan verir, habelə bu və ya digər faktı və hadisəni “danışdırır”, onu ehtiva etdiyi məna çalarlarını açıqlamağa, sərgiləməyə sövq edir.

Tarixi qadın, daha sonra isə gender tədqiqatları qadınların ictimai hərəkətinin, meydana çıxmış yeni fənlərarası elmi istiqamətin – “qadın araşdırmalarının” meydana gəlməsinin və tarix elminin daxili transformasiyalarının təsiri altında XX əsrin 80-ci illərinin sonlarından etibarən Qərbdə geniş vüsət almışdır. Bu proses ABŞ-da başlanmışdır, və bu günədək Şimali Amerika məktəbi həm nəzəri sahədə, həm də konkret tədqiqatlar sferasında özünün aparıcı rolunu qoruyub saxlamaqdadır [6, 19-20, 25; 7, 98]. Xarici ədəbiyyatda gender tematikası C. Batler, R. Braydotti, V. Brayson, H. Budde, D. Zimmerman, C. Lorber, C. Mitçell, Q. Rubin, C. Skott, K. Uest, R. Xof və başqalarının əsərlərində təmsil olunmuşdur. Bu müəlliflərin məqalələri, esseləri və fundamental əsərləri yeni akademik fənnin – gender tədqiqatlarının yaranmasında olduqca mühüm rol oynadı və nəinki ümummetodoloji, həmçinin fənlərarası səciyyə kəsb etdi.

Sosiohumanitar elmlərdə gender yanaşması ənənəvi metodologiyaların tənqidinə əsaslanır və biliklərin inkişafının qeyri-klassik modellərinin təsbitini güman edir. Onların qəbulu dəyər oriyentasiyalarının dəyişməsinə, alışdığımız təsəvvürlərin yenidən baxılmasını, elmi dövriyyəyə yeni anlayış və istilahlara (məsələn, cinsi-rol identikliyi, maskulnluk, femnluk, gender normaları və stereotipləri, gender displeyi, gender iyerarxiyası, gender

kontraktları, sistemi, asimmetriyası, düzəni və s.) daxil edilməsini, ənənəvi fəlsəfi problemlərin, məsələn subyekt probleminin, hakimiyyət probleminin, cismanilik probleminin və s. yenidən qavrayışını bildirir.

Müasir gender tarixi tarix elminin coşqun inkişaf etməkdə olan yarımşərtlərindən (subdissiplinlərindən) biridir. Ona görə də “qadın mövzunu” özünün elmi fəaliyyətinin əsas predmeti olaraq seçmiş tarixçinin qarşısına qaçılmaz çətinliklər çıxır. Hansı tədqiqatlar həyata keçirilmiş və hansı təcrübə toplanılmışdır? “Qadın” və gender tarixi arasında sərhədi haradan keçirmək olar? Konkret-tarixi tədqiqatlarda “sosial-tarixi hadisələrin gender təhlilini” necə gerçəkləşdirmək mümkündür? Bütün bu suallara sadə cavablar mövcud deyildir.

“Qadın tarixi” tarixçilərin diqqətini artıq XIX əsrdən etibarən feminizmin “birinci dalğası” ilə əlaqədar cəlb etməkdə idi. Arayış üçün qeyd edək ki, birinci dalğa feministləri (XIX əsrin II yarısı – XX əsrin əvvəlləri) kişilərlə hüquq bərabərliyi (təhsil almaq, siyasi həyatda iştirak, əməyin bərabər ödənilməsi və s.) uğrunda çıxış edirdilər.

XX əsrin 1960-70-ci illərində “qadın tarixinin”, yaxud tarixi feminologiyanın ayrıca tarixi yarımşərtlər kimi formalaşmasının həm sosial, həm də öz daxili elmi ilkin şərtləri var idi. Sosial şərtlərlə əlaqədar qeyd edərdik ki, 1960-cı illərin əvvəllərinin qadınları seçmək hüququna nail olmuşdular, təhsil ala və çalışa bilirdilər. Lakin bu hüquqlar bir çox hallarda qadınların durumunu qəlizləşdirirdi; qadınlar evdən kənara çıxmış, kişi mədəniyyəti və kişi fəaliyyəti dünyasına qədəm basmış, kişi oyunlarının, rəqabətin şərtlərini qəbul etmək məcburiyyətində qalmışdı. Ona görə də ikinci dalğanın feministləri (1960-cı illərin əvvəlləri), artıq, böyük ehtimalla qanunlarda yazılmış hüquqların gerçəkləşdirilməsi imkanlarının bərabərliyi haqqında məsələni qoyurdular. Onlar ağılıq və tabelik üzərində bina edilmiş münasibətlər modelinin dəyişdirilməsi naminə mədəniyyətin dərinədən dəyişdirilməsi zəruriliyi, azad, avtonom qadın şəxsiyyəti kimi problemləri qaldırır, qadınlara sadəcə siyasətçiləri seçmək hüququnun verilməsini deyil, habelə “ikinci cinsi” hakimiyyət strukturlarına buraxmağı tələb edirdilər [8, 278-279].

Qadın hərəkatının “ikinci dalğasının” ardıcılıları ənənəvi “kişi” elminin tənqidi ilə çıxış edirdilər. Məsələ ondadır ki, qadınlar haqqında ənənəvi tədqiqatlar qadınların və kişilərin qeyri-bərabər ictimai mövqelərini izah etməyə qadir elmi cəhətdən əsaslandırılmış söyləmələr kimi artıq nəzərdən keçirilmirdi. Faktiki olaraq XX əsrin ortalarına qədər bəşəriyyətin tarixi “kişi tarixi” idi, yəni kişi personajlarına və fəaliyyət növlərinə istiqamətlənmişdi [9, 123-126]. Qadınlara xüsusi irrasionallığı, həlimliyi və evcanlılığı şamil edən “nəzəriyyətlər” yeni meydana çıxan “qadın tədqiqatlarında” kişi strategiyaları hesab olunmağa başlandı: belə güman edilirdi ki, bu nəzəriyyətlər izah etməkdən çox mövcud status quo-ya haqq qazandırmaq məqsədi güdürdü. Başqa sözlə, nəzəri və tənqidi işə dalmış “neytral”, “cinsiz” tənqidçi-fərdiyyət şübhə altına alındı; o tənqidçinin ki, uzun müddət Maarifçiliyin seçilmiş universal bəşəri dəyərləri haqqında düşünərkən demək olar ki, mədəniyyətin daxilində cinsdən asılı olan hakimiyyət mütənəsibliklərini gözədən qaçırmışdı. İlk dəfə aydın oldu ki, universalizmə iddialı olan bir çox ictimai nəzəriyyə qadınların həyat praktikası ilə ziddiyyətdədir [5, 35-36].

Yeni elmi istiqamət – qadın tədqiqatları” formalaşırdı. “Qadın məsələsinin” kişi alimlər tərəfindən öyrənilməsindən fərqli olaraq adı çəkilən araşdırmalarda məhz qadın tədqiqatçı praktikasına böyük önəm verilir, onun “şəxsi əzilmə (yatırılma, təzyiqa məruz qalma) təcrübəsi” amili nəzərə alınır.

Özünün mövcudluğunun ilk dönəmində “qadın tarixi” tarix elmi sahəsi və yaxın münasibətlərdə bulunduğu feminist hərəkatın bir hissəsi arasında aralıq mövqe tutmaqda idi;

onun çərçivəsində aparılan tədqiqatlar heç də hər zaman ciddi elmi obyektivliyi ilə seçilmirdi. Bu səbəbdən də yeni istiqamət digər tarix fənləri arasında bir növ marginal statusa malik idi. 1970-ci illərin ortalarından davam etmiş bu mərhələdə qadınların tarixdə görünməzliyi və keçmiş haqqında bizim biliklərimizin cinsi birtərəfliliyi etiraf olundu, həmçinin rəsmi “kişi” tarixşünaslığında “unudulmuş” və ya “silinmiş” “qadınların tarixi mövcudluğunu bərpa etmək” vəzifəsi qoyulurdu [10, 205].

Vəziyyət 1970-ci illərin ortalarından etibarən dəyişməyə başlayır. Tədqiqatçı marağı cəmiyyətdə hökmranlıq münasibətlərinin təhlilinə yönəlir. Tarix elmində “qadın tarixinin” mövqeləri genişlənir, onun akademizmi yüksəlir. Universitetlərdə yeni tədris kursları daxil edilir. 1975-ci ildə xüsusi “Qadınlar dekadası” elan edilmişdi; onun əsas ideyası “qadın tarixinin” öyrənilməsi üzrə uzun müddətli uzlaşdırılmış beynəlxalq layihələrin tərtibi idi. 1985-ci ildə tarix elmlərinin XVI Beynəlxalq konqresində “Qadın və cəmiyyət” problemi ilk dəfə istiqamətlərdən biri kimi bəyan edildi. 1987-ci ildə Beynəlxalq qadın tarixi tədqiqatçıların federasiyası yarandı [7, 99].

“Qadın tarixinin” öz konseptual aparatı və tədqiqat sahələri formalaşdı. Ona, məsələn, neomarksist nəzəri model güclü təsir göstərmişdi; sonuncusuna görə, ailə, ev təsərrüfatı və cinslərin münasibətləri istehsal münasibətlərindən törəmədir. Digər istiqamət patriarxal cəmiyyətin feminist tənqidi ilə bağlıdır.

“Qadın tarixi” öz inkişafının müxtəlif dövrlərində tarixə qadın adlarını əlavə etməkdə idi. Nəticədə dərslərdə görkəmli qadınlara, müxtəlif sosial təbəqələrdən olan qadınların sosial durumuna, onların gündəlik həyatına həsr olunmuş səhifələr peyda oldu. “Qadın tarixi” çərçivəsində qadın hərəkətinin, təşkilat formalarının, qadınların həyat konseptlərinin və yaşam sferalarının öyrənilməsi yer aldı [11, 55].

1970-ci illərin sonu – 1980-ci illərin əvvəllərində yaranmış tarixi feminologiya və ya “qadınların tarixi” kompensator (“qadın tarixi” əvvəllər yox idi və bu boşluğu doldurmaq zərurəti meydana çıxmışdı), komplementar (tamamlayıcı), təkamüledici (yəni yenidən dəyərləndirən və yenidən gözdən keçirən: əgər “kişi” tarixi ümumi deyildirsə, qadın tarixi hadisələrin oturuşmuş dəyərlərini bəlli dərəcədə “gözdən keçirməli idi) funksiyaları həyata keçirməli idi. Tarixi feminologiya qadın cinsi vasitəsilə ifadə olunmuş gerçəkliyi “məkanda” və “zamanda” (yəni coğrafi, etno-mədəni və xronoloji tərkiblə) öyrənir. Daha sadə dillə söyləmək mümkündür: tarixi feminologiyanın predmeti “tarixdə qadınlardır”; bu, onların sosial statuslarının və funksional rollarının dəyişməsi tarixidir, həmçinin – və bu da olduqca önəmlidir – “qadın tarixidir”, yəni qadınların gözü ilə, qadın təcrübəsi mövqelərindən yazılmış tarixdir [8, 280-281].

Tarixi-feminoloji tədqiqatlar sübut etdilər ki, keçmiş haqqında öncələr əldə olunmuş “vahid və tam” bilik sanıldığı kimi deyil, ona görə ki, həmin biliklərdə demək olar ki qadınlar bulunmur. Axı bütün çağlarda onlar kişilərdən fərqli dünyagörümünə və öz dəyərlər sistemində malik idilər. Qadınları “görünən” etmək üçün feminoloqlara “qadın təcrübəsini” (bu anlayış psixoloq və sosioloqlar tərəfindən daxil edilmiş və tarixi feminologiyada özünə möhkəm yer qazanmışdır) öyrənmək lazım gəldi. Bu, sözügedən təcrübənin modifikasiyalarını müxtəlif mədəniyyətlərdə üzə çıxarmağa imkan verdi və bütövlükdə keçmişin mənəvi mədəniyyəti haqqında təsəvvürləri genişləndirdi [8, 283].

Hal hazırda “qadın tarixinin” öyrənilməsi əksər Avropa universitetlərində yüzlərlə universitet kurslarını, ixtisaslaşmaları, tədqiqatçı proqramlarını birləşdirir. Bu mövzuya həsr olunmuş ibtidai dövrdən bu günümüzdək bütün əsrləri əhatə edir və humanitar biliyin müxtəlif sahələrində elmi işləmələrin fənlərarası, ümumiləşdirici nəticələrini təqdim edir.

“Qadın tarixinin” populyarlaşmasında dövrü elmi mətbuat, hər şeydən öncə fransız “Annales: Economies, Societes, Civilisations”, ingilis “Past and Present” və alman “Geschichte und Gesellschaft” dərgiləri, habelə feminist nəşrləri – “L’Homme”, “Signs” və s. jurnalları böyük rol oynamışdı [Bu barədə bax: 12].

“Gender” anlayışının geniş tətbiqinə 1970-ci illərin sonlarından etibarən başlanılmışdır. Humanitar biliklər sistemində fənlərarası səciyyəyə malik xüsusi istiqamət – gender tədqiqatları formalaşır. Gender tədqiqatları fənləri dairəsinə gender psixologiyası, gender politologiyası, gender sosiologiyası, “mədəni araşdırmalar”, müstəmləkə sonrası (“postkolonial”) tədqiqatlar daxil olur. Onların çərçivəsində gender identikliyi, gender rolları, gender stratifikasiyası, gender sistemi, gender kontraktı, gender münaciyyəti, gender displeyi kimi anlayışlar daxil edilir və öyrənilir. Genderin konstruksiya olunması, genderə aid etmə (ayağına yazma) prosesi öyrənilir. Tədqiqatçılar gender münasibətlərinin cəmiyyətdə hakimiyyətin yayılması ilə əlaqələrini üzə çıxarmağa can atırlar.

1980-ci illərin əvvəllərinə doğru gender konsepsiyası “qadın tarixi” ilə qarşılaşır və konkret tədqiqatların sahəsinə nüfuz etməyə başlayır. Gender tarixinin meydana gəlməsi tarixi qadın tədqiqatlarının inkişafının və peşəkarlaşmasının və onların qarşısına nəzəriyyəyələşdirmə zərurətinin çıxmasının nəticəsi oldu [7, 101].

ABŞ alimi Coan Skottun “Gender – tarixi təhlilin faydalı kateqoriyası” adlı məqaləsi (1986) gender tədqiqatlarının yeni səviyyəyə yüksəlməsində böyük rol oynadı. Orada gender tarixinin fəal müzakirə predmetinə çevrilmiş əsas nəzəri-metodoloji müddəaları xülasə olunmuşdu. Tədqiqatçının iki çıxış müddəası ondan ibarətdir ki, gender, birincisi, cinslərin bölünməsinə əsaslanan sosial münasibətlərin təməl ünsürüdür; ikincisi isə tarixi gerçəklikdə konstruksiya olunan hakimiyyət münasibətlərinin işarələmə və haqq qazandırma vasitəsidir. C. Skott gender kateqoriyasının analitik keyfiyyətindən sinif və irq anlayışları ilə yanaşı istifadə etməyi təklif edirdi. C. Skottun müddəaları ənənəvi və yeni (o cümlədən “qadın”) tarixlər arasında parçalanmanı aradan qaldırmağa yardım etdi. O, göstərdi ki, keçmişin rekonstruksiyasının yeni metodunun mərkəzi nöqtəsi dixotomik təfəkkür olmalıdır; bu təfəkkür eyni bir hadisəyə və ya olaya həm “kişinin gözləri ilə”, həm də “qadının gözləri ilə” baxmaq, bu müxtəlif görünüşlərində istər bənzərliyi, istərsə də fərqliliyi tapmaq bacarığını güman edir [13, 407-408; 14, 45; 15, 136]. O, ilk dəfə diqqəti belə bir amilə yönəltdi ki, “kişilik” və “qadınlıq” anlayışlarının anlamı dilin köməyi ilə konstruksiya olunmuşdur, və bu səbəbdən dil vasitəsilə hakimiyyət münasibətlərinin konstruksiya olunması proseslərinə xüsusi diqqət yetirməyə çağırırdı. Onun konsepsiyasının Qərbdə epistemoloji dönüşlə - tarix və ədəbiyyatın “çulğalaşması”, konstruktivist ideyaların “faktların şəffaflığı” və yozumların çoxluğu ideyaları ilə əvəz olunması dönəmi ilə üst-üstə düşdü ki, bu da artıq postkonstruktivizm və postmodernizm üçün səciyyəvidir [4, 10].

Tarixdə gender metodologiyasından istifadə çağdaş vəzifələrin həllinə dəqiq oriyentasiya ilə keçmiş təhlil etməyə, onun problemlərini tematikləşdirməyə və konseptuallaşdırmağa imkan verir.

Tarixi tədqiqatların dilinə və ritorikasına sosioloji konsepsiyalar güclü təsir göstərdi. 1990-cı illərin əvvəllərindəki gender tədqiqatlarında sosial-konstruktivist yanaşma ağılıq edirdi ki, ona sosial strukturlara maraq səciyyəvi idi. T. Parsons, T. Lukman, P. Berger, İ. Hoffman və başqaları və tərəfindən təklif olunmuş sosioloji nəzəriyyələrə əsasən, gerçəklik, və o cümlədən gender fərqləri, artıq qeyd olunduğu kimi, sosial konstruksiya etmənin nəticəsidir, yəni başqa sözlə, bioloji xassələrin sadəcə inikası, yaxud da davamı deyil, mədəni-tarixi inkişafın məhsuludur [9, 123-124]. Bu fikri feminizmin görkəmli xadimlərindən olan

Simona de Bovuar aforistik şəkildə belə ifadə etmişdi: “Qadın kimi doğulurlar, qadın olurlar”. Sosial konstruktivist konsepsiyanın tərəfdarları xüsusi olaraq nə kişi, nə də qadın mahiyyətinin olmadığını iddia edir və söyləyirdilər ki, biologiya – tale deyil. Bütün gender özəllikləri müxtəlif kontekstlərdə yaranmışdır, müxtəlif simalara malikdir və təcrübənin çeşidli məzmunu və fərqli mənaları ilə doldurulmuşdur [16, 10-11]. Həmçinin sosial konstruktivistlər güman edirdilər ki, əgər sözügedən cəmiyyətdə gender münasibətlərinin hansı şəkildə yaradıldığını (konstruksiya olunduğunu) aydınlaşdırmaq mümkün olsa (ənənəvi toplumlarda cəmiyyətin yazdığı qanunların icrası həmişə imkanların bərabərsizliyi üçün şərait yaradır: kişi ictimai (publik) sferada üstünlüklər əldə edir, qadın isə daha az hörmətli və önəmli sayılan ev həyatı sferasına sıxışdırılır), deməli, onları (münasibətləri) dekonstruksiya etmək və yenidən qurmaq olar [8, 291]. Gender identikliyi, sosial (o cümlədən cinsi) rollar və sosiallaşma institutları anlayışları böyük önəm kəsb etdi. Tədqiqatçıların vəzifəsi olaraq fərdin ictimai rolları mənimsəmə proseslərini və mexanizmlərini təhlil edilməsi hesab olunurdu.

1990-cı illərin əvvəlləri ümumi elmi paradigmanın dəyişməsi ilə əlamətdar idi; o poststrukturalist fəlsəfəsinin formalaşması, habelə yeni sosial tarixdən yeni mədəni və yeni intellektual tarixə keçidlə səciyyələnirdi. Bu prosesdə fransız filosofu Mişel Fukonun (1926-1984) nəzəri müddəaları xüsusən əhəmiyyətli rol oynadı. Poststrukturalizm çərçivəsində baş vermiş “linqvistik çevriliş” (bir qədər yuxarıda C. Skottun təmsalında bu çevrilişin gəndərşünaslıqda təzahürü ilə tanış olmuşduq) adlanan başlıca tezi ondan ibarətdir ki, sosial gerçəkliyin modelləşdirilməsində dil və diskurs adlanan nitq davranışı praktikası fəal iştirak edir. “Danışanın iqtidarı” nəzəriyyəsi dil arxasında gizlənmiş hakimiyyət strategiyaları problemini qaldırır. Tədqiqatçı marağı, hakimiyyətin adətən görsənmədiyi mikrosəviyyəsinə keçmiş olur [Bu barədə bax: 17, 33-35].

Poststrukturalizm həm feminizmə, həm də gender tarixinin özünə güclü təsir göstərmişdir; sonuncunun nümayəndələri “linqvistik çevriliş” tərəfdarları kimi elmdə təşəkkül tapmış təsəvvürlərin dəyişməsinə, metod və konseptlərin genişləndirilməsinə, hakimiyyət faktorunun vurğulanmasına can atırdılar [15, 137-138].

Linqvistik çevrilişin keçmişi öyrənən elmlər tərəfindən sürətlə mənimsənilməsi ona gətirib çıxardı ki, Tarix gözlənilmədən obyektiv biliyin forması kimi deyil, “bəşəriyyətin gerçəkdən yaşayıb keçdiyi” nəsnə kimi deyil, bu və ya digər hadisə və olayların təsviri, təfsiri və representasiyası, yəni müəyyən “mətn”, hekayə və ya narrativ olaraq qarşıya çıxdı. Özü də tarixçilərin diqqəti nəinki özlüyündə dilə, habelə “ifadə olunmayanın” kodunun çözümünə, onun simvollarının və təzahür sisteminin üzə çıxarılmasına yönəlmiş oldu. Deyilənlərin işığında təəccüblü deyildir ki, humanitar elmlərdə davranışın iki praktikası (nitqi, və ya verbal, və qeyri-nitqi, və ya qeyri-verbal) və ya diskursların (mühakimələrin) iki növü haqqında danışmağa başladılar [8, 299].

Beləliklə, 1990-cı illər gender tarixinin nəzəri cəhətdən yenidən dərk edilməsi dönəmi oldu və marağın strukturdan fərdə keçidi ilə əlamətdar idi. Məsələ onda idi ki, özünün “əlahiddəliyini” və adi tarixə “müncər edilməzliyini” vurğulayan tarixi-feminoloji araşdırmalar ildən ilə daha çox kasta səciyyəsi kəsb edirdi. Tarixi feminologiya “qadınların tarixindən” yavaş-yavaş “qadınların əzilməsi tarixinə” çevrilirdi [8, 287].

Əgər “tarixi feminologiya” tarix elmləri sistemində marginal mövqə tuturdusa, gender tarixi daha “korrekt”, daha az “ideoloji” olmağa iddialı idi, yəni feminist nəzəriyyə və feminist vəzifələrlə açıq aşkar əlaqədə deyildi. Ona daha çox akademik respektabellik xasdır [7, 102].

Çağdaş gender tarixi qadınların tarixini, kişilərin tarixini, homoseksualizmin tarixini və cinslərin qarşılıqlı münasibətləri tarixini özündə birləşdirir. Gender təhlili sosial əlaqələrin

çoxluğunun təhlilini tamamlayır. Gender tarixi feminist hərəkatın nəzəriyyəçilərinin işləmələrindən, fənlərarası elmi metodlardan, “yeni sosial tarix” üçün ümumi olan konsepsiyalardan və öz kateqoriya və anlayışlarından istifadə edir. Tədqiqatçı-qadınlar mikrotarixi və tarixi-antropoji yanaşmalardan yararlanmağa çalışırlar [18, 104].

“Gender” konsepsiyasına müraciət sosial tarixə hər iki cinsi qaytarmaqla və qadınların tarixini “daha ümumi izahedici sxemlərə” qoşulmağa yönləndirməklə sosial tarixin bütövlüyünü bərpa etməyə imkan verdi [19, 53, 159].

“Gender” və “qadın tarixi” arasında sərhəd yayğındır, dəqiq bölgü yoxdur, fəqət müəyyən vurğu yerdəyişməsi mövcuddur. Qadın tədqiqatları ənənəvi tədqiqat formalarında gerçəkləşdirilərək, qadınlarla kişilər arasında fərqləri adlandırmağa, qadınlar haqqında və qadınlardan informasiyanı toplamağa çalışırdı. Gender tarixi isə qadınların sıxışdırılmasının tənqidinin davamına deyil, iyerarxiyalaşma mexanizmlərinin tənqidi təhlilinə can atır [5, 40]. Müasir gender tarixinin məqsədi gender normalarına, stereotiplərinə, identikliklərinə əsaslanan ictimai iyerarxiyanın təhlilini ehtiva edən “yeni” ümumi tarixin yazılmasında görünür.

Elmi dövriyyəyə yeni konsepsiyanın daxil edilməsi nəinki qadınların tarixinin metodoloji problemləri üzrə diskussiyanı canlandırdı, həmçinin onun özündəki ən “qaynar” bölgələri ortaya çıxardı. Sınıf və cins anlayışları, sosial və gender iyerarxiyaları, sosial və gender mifologiyaları, və müvafiq olaraq sosial və gender tarixləri arasında mütənasiblik məsələsi xüsusi kəsər kəsb etdi. Gender-tarixi təhlilin fundamental problemlərinin çözümü hər şeydən öncə artıq xeyli irəli getmiş konkret tədqiqatların praktiki tələbatları tələb edirdi; bu tələbatlar bir tərəfdən, qadınların iqtisadi, siyasi, intellektual proseslərdə çoxcəhətli rolunu, digər tərəfdən isə bu proseslərin onların həyatına, gerçək və rəmzi gender münasibətlərinə təsirini göstərdi, həmçinin sinfi və gender arakəsmələrin qarşılıqlı kəsişmələrindən, etnik, konfessional və cinsi mərzlənmələrdən doğan fərdi və kollektiv təcrübənin əhəmiyyətli diferensiasiyasını üzə çıxardı [20, 264].

Gender stratifikasiyası, gender bərabərsizliyi müasir Azərbaycan cəmiyyətinin o xarakteristikalarındandır ki, Vətən tarixçilərinin getdikcə artan diqqətini özünə cəlb etməlidir. Əhalinin spesifik sosial-demoqrafik qrupunu təmsil edən qadınlar kişilərlə müqayisədə imtiyazlara, prestijə və hakimiyyətə müxtəlif çıxışa malikdirlər.

Gendersünas N.L. Puşkaryovanın Rusiyada qadın və gender tədqiqatları ilə əlaqədar söylədikləri böyük ölçüdə Azərbaycanda da bu sahədə mövcud situasiyaya şamil oluna bilər: “Ölkəmizdə tarixi qadın tədqiqatları olduqca gec meydana gəldi və özü də bu, Qərbdə olduğu kimi, feminist şüurun “bətində” baş vermədi. Əvəzində cinslərin tarixi və tarixdə gender tədqiqatları Qərb humanitar biliyi üçün səciyyəvi olan çilgınlıqdan və radikalizmdən xalidir. Xarakter etibarını ilə daha akademik olan (məsələn, ABŞ-la müqayisədə) bu sayaq araşdırmalar “kişi şovinizminə və seksizminə” cavab olaraq deyil, sovet ideologiyası üçün səciyyəvi olan cinsi fərqlərin unifikasiyasına reaksiya olaraq meydana gəlmişlər” [21, 58].

Azərbaycanda gender tədqiqatlarına praktiki olaraq 1990-ci illərin ikinci yarısından başlanılmışdır. Etiraf olunmalıdır ki, bir çox digər postsovet respublikalarında olduğu kimi, sözügedən tədqiqatlar (eləcə də gender siyasəti, gender təhsili) özü-özlüyündə (spontan), cəmiyyət və elmin öz daxili ehtiyaclarından meydana çıxmayıb, Qərb tərəfindən “böyük siyasi layihənin” tərkib hissəsi kimi bu məkana ixrac edilmişdir [22].

1990-cı ildən Fəlsəfə, Sosiologiya və Hüquq İnstitutunda respublikada gender tədqiqatlarının nəzəri təhlili və tətbiq praktikasını ilə məşğul olan “Müasir fəlsəfə problemləri” adlı şöbə fəaliyyət göstərir. Şöbə geniş diapazona məxsus, daha çox sosioloji səpkidə

tədqiqatlar aparmaqdadır. Onun tədqiqat dairəsinə Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafının gender aspektlərinin, gender kvotaları və gender stereotiplərinin, siyasətdə gender amilinin, qadınlara münasibətdə milli (dövlət) siyasətinin xüsusiyyətlərinin, qadınların imkanlarının genişləndirilməsi perspektivlərinin və s. problemlərin öyrənilməsi daxildir. Şöbə həmçinin respublika qanunvericiliyinin gender ekspertizasını aparmaqdadır. Bu şöbənin iştirak və təşkilatçılığı ilə "Gender kitabxanası" adlandırılan seriyadan 20-dən çox kitab nəşr edilmişdir [Bu barədə bax: 23, 27-28]. Azərbaycanda gender sahəsində fəaliyyət göstərən alimlərdən Əli Abasovun, Rəna Mirzəzadənin, Zümrüd Quluzadənin, Rəna İbrahimbəyovanın, Fidan Fərəcovanın, Svetlana Adıgözəlovanın və başqalarının adlarını çəkmək olar.

Fəqət qeyd etməliyik ki, "qadın" və gender araşdırmaları heç də qeyd-şərtsiz tədqiqatçı strategiyası kimi öz yerini sosio-humanitar elmlər cərgəsində qəti şəkildə təsbit etməmişdir. Özü də belə bir vəziyyət Azərbaycan da daxil olmaqla bütün postsovet ölkələri üçün səciyyəvidir. Azərbaycan filosofu Z. Quluzadə bu sahədə mövcud problemlər sırasında tədqiqatlar arasında ümumi mövqe yaxınlaşmasının olmamasını, əvvəlki metodoloji irsdən total imtinanı və s. göstərir [24, 11].

Bu qəbildən olan tədqiqatların inkişafı üçün əlverişsiz sosial məqamlar qismində həmçinin bu cür araşdırmaların sosial bazası kimi feminist hərəkatın olmaması, patriarxat yönəlişliklərinin ağılığı və feminist refleksiyasının rüşeym durumu, habelə "patriarxat şüurunun modernləşməsinə" yönəlmiş meyllilik, yaxud da başqa deyimlə, "sözügedən nümunədə ənənəvi cinsi rolların diskursiv qayıtması formasını alan mədəni köklərin axtarışı tendensiyası" və başqa amillər sadalanır. Mövcud mədəni əngəllər ona gətirib çıxarır ki, gender və feminist tədqiqatlar cəmiyyətdə cinslər arasında münasibətlər sahəsində arzuolunmaz dəyişikliklərə və hər şeydən öncə, ailə institutunun dağıdılmasına yönəlmiş kimi baxılır [25; 10, 216].

Yuxarıda biz postsovet məkanında, o cümlədən Azərbaycanda gender tədqiqatlarının institutlaşmasında Qərbin roluna toxunmuşduq. Mövzunun inkişafı olaraq qeyd edərdik ki, cinslərarası münasibətlər üzrə Avstriya-alman mütəxəssisi Süzan Zimmerman postsosialist ölkələrində gender tədqiqatlarına xüsusi məqalə həsr etmişdir. O, sözügedən tədqiqatların inkişafında Qərbin müxtəlif qurumlarının və fondlarının rolunu araşdıraraq, belə bir qənaətə gəlir ki, beynəlxalq aktorlar həmin tədqiqatlara elmi baxımdan deyil, liberal ideyaların və bazar iqtisadiyyatı ideologiyasının yayılması üsulu qismində maraq göstərirdilər [26]. Qərbi Miçiqan Universitetinin professoru, feminizm üzrə ekspert Yelena Qapova bununla əlaqədar yazır: "Qərb, demokratiyanın nədən təşəkkül tapması və onun keçiricisinin kim olması haqqında özünün təsəvvürlərinə istinadən yeni mədəni və vətəndaş təşəbbüslərini dəstəkləyirdi. Bu kontekstdə gələcək vətəndaş cəmiyyətinin xəyali əsası kimi postsovet "üçüncü sektoru" formalaşdırdı, hansı ki, siyasi əqidə layihəsi idi; onun vasitəsilə guya ki, cavabsız və passiv sovet adamlarını fəal vətəndaşlara, şüurlu istehlakçılara, öz şəxsi hüquq və maraqlarının müdafiəçilərinə çevirmək güman edilirdi... Elmi istiqamət kimi gender tədqiqatları epistemoloji "qərbləşmənin" ümumi kontekstinə hövrülmüşdü. Lakin vizual araşdırmalardan və ya sosial antropologiyadan fərqli olaraq, onlar "demokratikləşdirməyə" və "insan haqlarına" birbaşa aid idi, və ona görə də xüsusi statusa malik idi" [27, 75-76].

Postsovet tarixçiləri mühitində bir zamanlar bizim üçün uzaq olan, Qərb mədəniyyətinin, eyni zamanda həm Qərb akademik elminin, həm də siyasi ideologiyasının məhsulu olan "gender" anlayışının uğurlu ənənəviləşməsi artıq indi onun ehtiyatla və yaradıcı şəkildə, mexaniki mənimsənilmələrə və epiqonçuluğa yol vermədən, əxz olunmasına, "özünüküləşdirilməsinə" və öz elmi mətnlərində ehtiyatla istifadə olunması zərurətinin

şüurlü surətdə dərkinə gətirib çıxarır. Z. Quluzadənin qeyd etdiyi kimi, “gender münasibətlərini mücərrəd, simasız yox, konkret münasibətləri öyrənilən cinslərin yaşadıkları zaman, onların iqtisadi-sosial, mənəvi-mədəni, xüsusən etnik-dini mentaliteti, yaş parametrləri, yaşadıkları coğrafi-mühit nəzərə alınaraq tədqiq edilməlidir” [28, 8]. Deməli, “dünənki diskursun” yöndəmsiz təqlid edilməsi və əyalətsayağı təkrarlanması yerinə həm “genderin” çoxsaylı əcnəbi təfsirlərinin tənqidi nəzərdən keçirilməsi, həm də öz hürufatlarının və şəxsi “danışma” üsullarının seçilməsi imkanlarının reflektiv üzə çıxarılması zəruridir. Əks halda, məşhur politoloq və mədəni antropoloq Sergey Uşakinin təbiri ilə desək, biz “genderlə”, “özgə təhlilin faydalı kateqoriyası” ilə qalmaqda davam edəcəyik [29, 39].

Ən sonunda şəxsi qənaətimizə görə qadın və gender tədqiqatları və onların nəzəri-metodoloji yönəlişlikləri nöqtəyi-nəzərdən Azərbaycan tarix elminin qarşısında duran həlli vacib bəzi məsələləri sadalamaq istərdik:

- Müxtəlif dövnlərdə Azərbaycanın “görünməyən”, “susqun” və ya qulaqardına vurulan qadın personajlarının “kəşf edilməsi”, yaxud da rekonstruksiya üsulu ilə tariximizə “qaytarılması”;
- Bəlli faktları innovativ elmi biliklərin və nəzəri-metodoloji konstruksiyaların əsasında yenidən interpretasiya etməklə onların gender məzmununun ortaya çıxarılması;
- Narratoloji səciyyəli biliklərə istinadla, hermenevtik və semiotik metodologiyaların vasitəsi ilə ədəbi-bədii mətnlərin dekonstruksiya olunması; bu mətnlərin fəaliyyət göstərdiyi tarixi kontekstin gender ölçülməsini bərpa edilməsi, onlardakı dönm və çağın qadın personaliyalarının açıq ifadə edə bilmədikləri, yaxud da mübhəm ibarələr altında gizlətdikləri gerçək dilək və istəklərinin aşkarlanması, və beləliklə, bu qadınların sosial reprezentasiyalarının rekonstruksiya edilməsi;
- Azərbaycan tarixinin müxtəlif dövnlərində gender statuslarının, iyerarxiya və sistemlərinin dinamikasının öyrənilməsi;
- Azərbaycanda mövcud gender asimmetriyalarının sosiomədəni səbəblərinin, ideoloji mexanizmlərinin və gerçəkləşdirmə praktikalarının araşdırılması;
- Müxtəlif tarixi dövnlərdə fərqli sosial təbəqə və siniflərdən olan Azərbaycan qadınlarının gündəlik yaşam tarixinin öyrənilməsi;
- Yeni çağın azərbaycanlı qadının siyasi fəallığının mental, sosial və siyasi motivlərinin açılması;
- XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərindən etibarən Azərbaycan qadınlarının artmaqda olan mətnlərinin (ayrı-ayrı məktublar, məqalələr, qeydlər və s.) korpusunun “qadın yazısı” baxımından təhlil edilməsi (“Qadın yazısı” feminist filosoflar tərəfindən daxil edilmişdir və “qadının özünü əldə etdiyi yer” kimi səciyyələndirilir. Bu barədə bax: 8, 300)
- Azərbaycanda sovet dövrü mövcud gender kontraktlarının və düzəninin səciyyələndirilməsi;
- Postsovet dönəmində gender münasibətlərinin transformasiyaları, yeni gender vətəndaşlığının formalaşması proseslərinin öyrənilməsi.

ƏDƏBİYYAT

1. Mirzəzadə Rəna. Gender və feminizm (fəlsəfi, tarixi və nəzəri-metodoloji aspekt). Bakı, Adiloğlu, 2002, 268 s.
2. Mirzəzadə Rəna. Gender: Cəmiyyət. İnsan hüququ. Siyasət (fəlsəfi, tarixi və siyasi-hüquqi istiqamətlər). Bakı, Adiloğlu, 2003, 420 s.
3. Quluzadə Z. Gender Azərbaycanda. Bakı, 2003, 324 s.
4. Пушкарева Н.Л. Что такое «гендер»? (Характеристика основных концепций). // Гендерная теория и историческое знание: Материалы второй международной научно-практической конференции / Отв. ред. А.А. Павлов, В.А. Семенов. Сыктывкар: Изд-во СыктГУ, 2005, с.8-20
5. Хоф Р. Возникновение и развитие гендерных исследований. // Пол. Гендер. Культура: Немецкие и русские исследования / Под ред. Э. Шоре, К. Хайдер, Г. Зверевой. М., РГГУ, 2009, с.31-60
6. Ярская-Смирнова Е. Возникновение и развитие женских и гендерных исследований в США и Западной Европе. // Введение в гендерные исследования. Ч. 1: Учебное пособие. Харьков, Спб., 2001, с.17-48
7. Зайцева Т.И. К вопросу об исторических «женских» и гендерных исследованиях в Германии в контексте общего развития гендерной истории. // Вестник ТГПУ. 2006. Выпуск 1 (52). Серия: Гуманитарные науки (История), с.98-104
8. Пушкарева Н. Гендерная проблематика в исторических науках. // Введение в гендерные исследования. Ч. I: Учебное пособие/ Под ред. И. А. Жеребкиной — Харьков: ХЦГИ, 2001; СПб.: Алетейя, 2001. с.277-311
9. Репина Л.П. Пол, власть и концепция «разделенных сфер»: от истории женщин к гендерной истории. // Общественные науки и современность, 2000, №4, с.123-137
10. Дашкова Т. Гендерная проблематика: подходы к описанию. // Исторические исследования в России-II. Семь лет спустя / Под ред. Г.А.Бордюгова. М.: АИРО-XX, 2003. с. 203-245
11. Пушкарева Н.Л. Гендерная методология в истории. // Гендерный калейдоскоп. Курс лекций. М., 2002, с. 55-58
12. Пушкарева Н.Л. От «his-story» к «her-story»: рождение исторической феминологии. // Адам и Ева. Альманах гендерной истории. 2001. №1, с. 367-389
13. Скотт Дж. Гендер – полезная категория исторического анализа. // Введение в гендерные исследования. СПб.; Харьков, 2001. Ч. II, с. 405-436
14. Репина Л.П. Гендерная история: проблемы и методы исследования. // Новая и новейшая история. 1997. № 6, с.41-58
15. Будде Г-Ф. История полов. // Пол. Гендер. Культура: Немецкие и русские исследования. / Под ред. Э. Шоре, К. Хайдер, Г. Зверевой. М., РГГУ, 2009, с.132-155
16. Здравомыслова Е., Темкина А. Социальное конструирование гендера как методология феминистского исследования. // Российский гендерный порядок: Социологический подход. Коллективная монография. / Под ред. Е. Здравомысловой, А. Темкиной. СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2007, 306 с.
17. Groshov I.V. Гендерные представления о власти. // Социологические исследования, 2000, №12, с.33-41

18. Репина Л.П. «Женская история»: Проблемы теории и метода. // Средние века. 1994. № 57, с.103-109
19. Репина Л.П. "Новая историческая наука" и социальная история. М., РАН, Ин-т всеобщ. истории, 1998, 282 с.
20. Репина Л.П. Гендер в истории: проблематика и методология исследования // Теория и метод гендерных исследований. Курс лекций. / Под общей ред. О.А.Ворониной. М., МЦГИ – МВШСЭН – МФФ, 2001, с.262-271
21. Пушкарева Н.Л. Женская и гендерная история: итоги и перспективы развития в России. // Историческая психология и социология истории, 2010, №2, стр.51-64
22. Шакирова С. Гендерные исследования как часть большого политического проекта. Доклад на международной научно-практической конференции «Гендерные аспекты социальной модернизации общества», Алматы, КазГосЖенПУ, 18 мая 2012 г. // <https://www.academia.edu/2269378/>
23. Abasov Ə., Adıgözəlova S. Azərbaycan ResXX əsrin sonu – XXI əsrin başlanğıcında: ümumi icmal. // Azərbaycanca qadın məsələsi (XX əsrin 90-cı illərindən bu günə qədər). Bakı, Təknur, 2012, s.5-60
24. Quluzadə. Z. XXI əsrin astanasında Azərbaycanda gender münasibətləri. // Genderşünaslıq, 2000, №1, s.10-14
25. Здравомыслова Е., Тёмкина А. Институционализация гендерных исследований в России. // Гендерный калейдоскоп: курс лекций / Под общ. ред. М. М. Малышевой. М.: Academia, 2002. с. 33-51
26. Zimmermann, Susan. The Institutionalization of Women and Gender Studies in Higher Education in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union: Asymmetric Politics and the Regional-Transnational Configuration. // L'Homme: Europäische Zeitschrift für feministische Geschichtswissenschaft, 16 (2005), 63-88
27. Гапова Е. Гендерные исследования как зеркало постсоветской академии. // Антропология академической жизни: междисциплинарные исследования. Т. II / Отв. ред. и составитель Г.А. Комарова. М.: ИЭА РАН, 2010, с. 64-85
28. Quluzadə Zümrüd. Genderin tədqiqi, tədrisi və təbliği qarşısında duran problemlər. // Müasir dövrdə fəlsəfinin yeni istiqamətləri və genderin sosial-fəlsəfi problemləri. Bakı, Yeni nəsil AJB, 2002, s.8-13
29. Ушакин С. А. «GENDER» (напрокат): полезная категория для научной карьеры. // Гендерная история: pro et contra. СПб.: Российский госпедуниверситет им.А.И.Герцена. Кафедра всеобщей истории, 2000, с.34-39

АББАСОВА С.З.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ЖЕНСКИХ И ГЕНДЕРНЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ.

В представленной статье делается попытка в общих чертах проследить историю возникновения и развития женских и гендерных исследований в контексте становления междисциплинарности в социогуманитарных науках и выявить их методологическое значение для исторического знания. Указаны как эвристические возможности, так и определенные недостатки, вызванные идеологической трактовкой некоторых понятий

данного направления. В конце статьи сформулированы отдельные задачи, стоящие перед зарождающейся гендерной историей Азербайджана.

ABBASOVA S.Z.

THEORETICAL PROBLEMS OF WOMEN AND GENDER HISTORICAL STUDIES

In the present article attempts to outline trace the history of the emergence and development of women's and gender studies in the context of the emergence of the interdisciplinary social sciences and humanities, and to reveal their methodological significance for historical knowledge. Indicated both heuristic and certain disadvantages caused by ideological interpretation of certain concepts in this direction. In the end we state some challenges facing emerging gender history of Azerbaijan.

Rəyçilər: t.e.n. A.Hüseynov, t.e.d. L.Həsənova

Naxçıvan Dövlət Universitetinin "Azərbaycan Tarixi" kafedrasının 11 fevral 2014-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №8).